

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

В. С. Альошкін*, О. О. Гречишкіна**

СИСТЕМА ПОКАЗНИКІВ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Розвиток України значною мірою залежить від соціально-економічних результатів діяльності окремих підприємств, оскільки саме вони, головним чином, забезпечують підвищення добробуту населення, виконання державою своїх обов'язків та функцій. Управління соціально-економічними результатами діяльності підприємства є запорукою стабільності не лише окремого суб'єкта господарювання, а і його зовнішнього середовища — території, регіону, усієї держави та населення в цілому. Тому питання оцінювання ефективності соціально-економічних результатів є одним з ключових.

Перш ніж розглянути систему показників оцінювання ефективності соціально-економічних результатів діяльності підприємства, потрібно дати визначення, що таке соціально-економічна ефективність. Термін "ефект" в перекладі з латинської означає "результат"¹. Він буває економічним або соціальним. Економічний ефект відображає різні вартісні показники, які характеризують поточні та кінцеві результати діяльності підприємства. Соціальний ефект зводиться до скорочення тривалості робочого тижня, збільшення нових робочих місць і рівня зайнятості людей, поліпшення умов праці та побуту, стану навколишнього середовища, загальної безпеки життя і т. п. Отже, категорія "ефективність" може інтерпретуватися як "результативність". Традиційно під ефективністю розуміють співвідношення між одержаними результатами виробництва, розподілу, обміну і використання, тобто продукцією і матеріальними послугами, з одного боку, і витратами праці і засобів виробництва — з іншого. Однією з найважливіших ознак ефективності є досягнення відповідного результату діяльності з найменшими витратами ресурсів². Більшість авторів³ виділяють економічну і соціальну ефективність. Економічна ефективність — економія суспільно необхідного часу на виробництво і споживання товарів і послуг. Соціальна ефективність — збільшення кількості нових робочих місць, рівня зайнятості людей, поліпшення умов праці, підвищення рівня і комфортності життя і т.п. Як бачимо, економічна і соціальна ефективність є взаємопов'язаними категоріями, їх не можна відокремлювати одну від одної, оскільки відповідно до економічної моделі взаємодії економіки і соціальної сфери, запропонованої Е.М. Бабосовим⁴, соціальне розглядається як сукупність змінних, які зумовлюються розвитком економіки.

© Альошкін В. С., Гречишкіна О. О., 2008

* доцент кафедри оподаткування Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ), кандидат економічних наук

** асистент кафедри оподаткування Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ)

¹ Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2006. — С. 490.

² Там же. — С. 440; Петрович Й. М., Кіт А. Ф., Захарчин Г. М., Кіндрацька Г. І. та ін. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. Й. М. Петровича. — 2-ге вид., виправл. — Львів: Магнолія плюс, 2006. — С. 391.

³ Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. Современный экономический словарь. — 5-е изд., перераб. и доп. — М.: ИНФРА-М, 2006. — С. С. 386; Петрович Й. М., Кіт А. Ф., Захарчин Г. М., Кіндрацька Г. І. та ін. Економіка підприємства: Підручник / За заг. ред. Й. М. Петровича. — 2-ге вид., виправл. — Львів: Магнолія плюс, 2006. — С. 393; Економічна енциклопедія: У 3-х томах. Т. 1. / Редколегія: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. — К.: Академія, 2000. — С. 506, 515.

⁴ Бабосов Е. М. Экономическая социология: Учеб. пособие / Е. М. Бабосов. — Мн.: ЦП «Технопринт», 2004. — С. 8.

Тому доцільно використовувати поняття соціально-економічної ефективності при оцінюванні діяльності підприємства. Виходячи з вищесказаного можна дати таке визначення соціально-економічної ефективності як співвідношення одержаних соціально-економічних результатів діяльності підприємства (досягнення запланованих цілей підприємства, підвищення економічності та продуктивності діяльності, високі фінансові результати, соціальний розвиток колективу) і використаних ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових), необхідних для їх досягнення.

Оцінювання ефективності соціально-економічних результатів діяльності підприємства є досить складним процесом, оскільки відображає, з одного боку, рівень досягнення цілей і інтересів господарюючого суб'єкта, а з іншого — його внесок у досягнення цілей соціальної системи більш високого рівня (району міста). Треба зазначити, що на сьогодні не існує єдиної системи показників оцінювання ефективності соціально-економічних результатів діяльності підприємства.

Існує багато підходів щодо оцінювання ефективності соціально-економічних результатів діяльності підприємства. Так, Н. Л. Зайцев⁵ та О. К. Філатов, Т. Ф. Рябова, Є. В. Міхаєва⁶ вважають, що рівень ефективності визначається за допомогою системи загальних та приватних показників. Н. Л. Зайцев до приватних показників відносить продуктивність праці, фондоемність, матеріалоемність продукції, а до загальних — прибуток та рентабельність. О. К. Філатов та ін. виділяють дещо більшу кількість показників, а саме до загальних показників відносять темпи зростання виробництва товарної продукції, рентабельність виробництва і темпи зростання прибутку, якість продукції, а приватними показниками є показники використання живої праці, основних виробничих фондів і обігових коштів, ефективності капітальних вкладень, оцінки ефективності управління, рентабельність продаж, коефіцієнти платоспроможності, ліквідності, фінансової стійкості, оцінка ділової активності.

А. Д. Виварець⁷ пропонує систему оцінки ефективності діяльності підприємства, показники якої об'єднані в чотири групи: I група — показники, що характеризують ефективність поточних витрат; до II групи відносяться індикатори ефективності використання засобів виробництва; до III групи — ефективність використання живої праці; а IV група — це показники, що характеризують ступінь досягнення головної мети підприємства.

Інші автори⁸ розрізняють загальну (абсолютну) і порівняльну економічну ефективність. Показники оцінки абсолютної ефективності містять: диференційовані (трудомісткість виробництва, продуктивність праці, матеріалоемність, матеріаловіддача, фондівіддача і фондоемність виробництва) та інтегральні (узагальнюючі) показники (витрати на 1 грн. товарної продукції, рентабельність виробництва, рентабельність продукції, капіталоемність продукції, капіталовіддача, коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень, строк окупності капітальних вкладень). Оцінка порівняльної економічної ефективності може вестися на основі розрахунку строку окупності, коефіцієнта порівняльної ефективності додаткових капітальних вкладень та на основі порівняння приведених витрат.

Метою даної статті є систематизація показників оцінювання ефективності соціально-економічних результатів діяльності підприємства.

Узагальнюючи вищенаведені підходи щодо оцінювання ефективності соціально-економічних результатів діяльності підприємства, можна запропонувати таку систему показників оцінювання (табл. 1).

Комплексна оцінка ефективності діяльності підприємства представляє собою сукупність характеристик, отриманих у результаті системного аналізу. Вона повинна відповідати соціально-економічній діяльності підприємства. Тільки в цьому випадку вона дасть змогу: професійно оцінити діяльність підприємства та його структурних підрозділів; охарактеризувати фінансову стійкість підприємства; своєчасно визначити фактори, що впливають на дохідність підприємства; визначити витрати та тенденції їх змін; знайти оптимальні шляхи розвитку підприємства⁹.

⁵ Зайцев Н. Л. Экономика, организация и управление предприятием: Учеб. пособие. — 2-е изд., доп. — М.: ИНФРА-М, 2007. — С. 171-172.

⁶ Філатов О. К., Рябова Т. Ф., Мінаєва Є. В. Экономика предприятий (организаций): Учебник. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2005. — С. 404-405.

⁷ Экономика предприятия: Учебник для студентов вузов, обучающихся по специальности 080502 «Экономика и управление на предприятии (по отраслям)» / А. Д. Виварец. — М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2007. — С. 197.

⁸ Семернікова І. О., Мешкова-Кравченко Н. В. Экономика предприятия: Навч. посібник (Курс лекцій). — Херсон: ОЛДІ-плюс, 2003. — С. 284-286.

⁹ Філатов О. К., Рябова Т. Ф., Мінаєва Є. В. Экономика предприятий (организаций): Учебник. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Финансы и статистика, 2005. — С. 512.

**Система показників оцінювання ефективності
соціально-економічної діяльності підприємства**

Показники економічної ефективності	Показники соціальної ефективності
1. Показники фінансово-економічних результатів: – обсяг виробництва продукції; – виручка від реалізації продукції; – показники дохідності (капіталу, діяльності, реалізації) – прибуток (балансовий та чистий); – показники рентабельності	– гарантія трудової зайнятості; – інтелектуалізація праці; – професійне зростання і просування по службі; – збільшення доходів трудового колективу; – участь в управлінні підприємством;
2. Показники продуктивності діяльності: – загальна продуктивність; – продуктивність праці; – продуктивність капіталу; – темпи зростання продуктивності (за видами); – частка приросту продукції за рахунок зростання продуктивності (за видами)	– морально-психологічний клімат в колективі; – збільшення вільного часу; – підготовка і перепідготовка кадрів; – загальноосвітній рівень знань робітників; – культурний рівень робітників; – стан здоров'я робітників і їх сімей;
3. Показники використання ресурсів: – матеріаломісткість; – трудомісткість; – енергомісткість; – фондівдача; – фондомісткість; – витрати на одиницю товарної продукції	– пільги членам сімей робітників; – екологічна чистота виробництва і т. п.

Як бачимо, система оцінювання ефективності соціально-економічних результатів діяльності підприємства містить дві великі групи: показники, що характеризують економічну ефективність, і ті, що пов'язані з оцінюванням соціальної ефективності.

Цей розподіл обумовлений тим, що, на відміну від оцінювання економічної ефективності, оцінювання соціальної ефективності пов'язане з суттєвими труднощами, які зумовлені надзвичайною складністю соціальних процесів, оскільки їхні результати проявляються, здебільшого, в довгостроковому періоді та залежать від багатьох факторів.

Підсистема показників економічної ефективності є більш досконалою і складається з трьох груп, які охоплюють певну кількість конкретних абсолютних чи відносних показників, що характеризують фінансово-економічні результати, продуктивність і ефективність використання ресурсів підприємства.

Підводячи підсумок наданим пропозиціям, слід підкреслити, що науковою новизною запропонованих результатів у теоретичному плані є уточнення трактування терміну “соціально-економічна ефективність” і удосконалення системи показників оцінювання ефективності соціально-економічних результатів діяльності підприємства. Практична значущість характеризується можливістю здійснювати комплексне оцінювання соціально-економічних результатів на відміну від існуючих підходів. Подальші дослідження будуть спрямовані на розробку механізму управління соціально-економічними результатами діяльності і апробацію запропонованих положень на підприємствах машинобудівної галузі.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою оподаткування
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля
(протокол № 3 від 9 жовтня 2007 року)*